

«БЕКТЕМИН»

Жусуп Баласагын атындагы
Кыргыз улуттук университетинин
биринчи проректор-окуу иштери
боюнча проректору, б.и.к., доцент
А.Б.Шамшиев

«07» март, 2025- жыл.

Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин кыргыз
филологиясы факультетинин кыргыз тил илими кафедрасынын кеңейтилген
жыйынынын

№ 8 ПРОТОКОЛУ

Бишкек ш.

2025-жылдын 7-марты

Катышкандар: филология илимдеринин доктору, профессор
А.У. Акынбекова – төрайым; КР УИАнын корреспондент-мүчөсү,
филология илимдеринин доктору, профессор Т. С. Маразыков, филология
илимдеринин доктору, профессор К. Джаманкулова, филология илимдеринин
доктору, профессор Г. Ш. Абдразакова, филология илимдеринин кандидаты,
доцент И. Ш. Султаналиев, ага окутуучу Б. Т. Бекназарова, окутуучу Балбак
кызы Лариза, окутуучу Б. Т. Солтоноев.

Отурумдун катчысы: Нурумбаева Н.

Күн тартиби:

1. Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин кыргыз
филологиясы факультетинин кыргыз тил илими кафедрасынын изденүүчүсү

Жолдошалиева Наргиза Автандиловнанын 10.02.01 – кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектеш мүмкүнчүлүгү» аттуу темадагы кандидаттык диссертациясын талкуулоо.

Илимий жетекчиси – филология илимдеринин доктору, профессор, КР УИАнын академиги Мусаев Сыртбай Жолдошевич.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У. Акынбекова: Бүгүнкү талкуунун, урматтуу катышуучулары, Н.А. Жолдошалиеванын ишин окугандардын дээрлик баары бул жерде окшойт. Кворум бар. Андыктан бүгүнкү кеңейтилген отурумду баштай берсек. Аспирант Жолдошалиева Наргиза Автандиловнанын «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектеш мүмкүнчүлүгү» аттуу темадагы кандидаттык иши Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин кыргыз тил илими кафедрасында 2011-жылы бекитилген. Азыр анын аталган кандидаттык диссертациясын талкууламакчыбыз. Илимий жетекчиси – филология илимдеринин доктору, профессор, КР УИАнын академиги Мусаев Сыртбай Жолдошевич.

Күн тартиби боюнча киминиздерде кандай сунуш-пикирлер бар?
Жок болсо, күн тартибин бекитүү үчүн кол көтөрүп койсонуздар.

Каршы – **жок**, калыс – **жок**, баардыгы – **макул**.

Экинчиден иштин тартиби боюнча регламентти бекитип алалы. Иштин мазмунун тааныштыруу үчүн диссертант Н.А. Жолдошалиевага 10 мүнөт, диссертантка берилүүчү суроого 2 мүнөт, жарыш сөзгө 5 мүнөт убакыт берсек макулсуздарбы? Макул болсонуздар регламентти бекитип коюуга кол көтөрүп койсонуздар.

Каршы – **жок**, калыс – **жок**, баардыгы – **макул**.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., м.а. проф. А.У. Акынбекова: Анда диссертациялык иштин мазмуну менен тааныштыруу үчүн сөздү диссертант Н.А. Жолдошалиевага берели.

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Рахмат. Урматтуу төрайым жана отурумдун урматтуу катышуучулары, сиздердин назарыңыздарга « Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектеш мүмкүнчүлүгү» аттуу темада аткарылган кандидаттык диссертациябызды сунуштайбыз. Илимий жетекчим – филология илимдеринин доктору, профессор, КР УИАнын академиги Мусаев Сыртбай Жолдошевич.

Теманын актуалдуулугу. Биздин изилдөө ишибиз кыргыз тилиндеги этиштердин, анын ичинде абал этиштеринин семантикалык табиятына, классификациясына, алардын тизмектешүү мүмкүнчүлүгүнө арналган. 2000-жылдан баштап семантикалык изилдөөлөргө, анын ичинде этиштик семантикага көбүрөөк көңүл бурулуп жатат. А Ч.К.Найманова [2004], Г.С.Мусурманова [2005], А.А.Атакеева, [2009], Ж.А. Семёнова [2011] жана биздин изилдөө ишибизге түздөн-түз байланыштуу изилдөөнүн автору катары окумуштуу Б.А. Гайыпованын [2012] ысымдарын атап өтүүгө болот. Б.А. Гайыпованын 2012-жылы коргогон “Кыргыз тилиндеги абал этиштеринин табияты жана лексика-семантикалык маанилери” аттуу диссертациясында кыргыз тилиндеги абал этиштеринин семантикалык классификациясы берилип, алардын семантикалык, морфологиялык табияты изилдөөгө алынган. Аталган диссертацияда абал маанисин туюндурган отур-, тур-, жат-, жүр- көмөкчү этиштеринин контексттик маанилери изилдөөгө алынып, абал этиштеринин лексика-семантикалык топторунун кыргыз тилинин сөздүк курамында алган орду, лексикалык системадан алган ордун аныктоо сыяктуу бир катар маселелер да изилдөөгө алынган. Ал эми биздин диссертациялык ишибизде этиштерди изилдөөнүн семантикалык өнүтүнө басым жасалып, бизге чейинки эмгектерде каралбаган же толук карала элек маселелерди изилдөө аракети көрүлдү. Маселен, жалпы этиштердин, анын ичинде абал этиштеринин семантикалык классификацияларынан тышкары,

абал категориясынын грамматикалык каражаттар, фразеологизмдер, айрым паремиялык бирдиктер, бейвербалдык каражаттар аркылуу туюндурулуусу, алардын метафоризациясы, бир лексика-семантикалык топтон экинчи бир лексика-семантикалык топко өтүп кетүүсү, негизги этиштерге уланып абал маанисин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы, грамматикализациясы, синсемантизми өндүү маселелер конкреттүү тилдик иллюстрациялардын мисалында иликтөөгө алынды. Ошону менен эле бирге, этиштердин сүйлөмдүн семантикалык структурасында семантикалык компонент катары аткарган предикаттык кызматы этиштердин валенттүүлүгүнө байланыштуу маселелердин контекстинде каралды. Демек, кыргыз тилинин этиштик лексикасын изилдөөдө саналып өткөн айрым маселелердин азыркы учурга чейин изилдене электиги же башка аспектилердин алкагында, башка проблемалардын контекстинде жарым-жартылай каралгандыгына байланышкан жагдайлар изилдөө ишибиздин темасынын актуалдуулугун айгинелейт.

Изилдөөнүн максаты. Изилдөө ишинин негизги максаты катары жалпы эле этиштердин, анын ичинде абал этиштеринин семантикалык классификацияларын сунуштоо менен, аларды туюндурган вербалдык жана бейвербалдык каражаттарга талдоо жүргүзүү, абал этиштеринин семантикалык мутацияларын конкреттүү тилдик иллюстрациялар аркылуу көрсөтүү жана абал этиштеринин валенттүүлүгүнө байланыштуу айрым маселелерди иликтөө саналат.

Иштин жыйынтыктарынын илимий жаңылыгы төмөнкүлөр:

Кыргыз тилиндеги абал этиштеринин грамматикалык каражаттар, фразеологизмдер, айрым паремиялык бирдиктер, бейвербалдык каражаттар аркылуу туюндурулуусу, алардын метафоризациясы, бир лексика-семантикалык топтон экинчи бир лексика-семантикалык топко өтүп кетүүсү, абал этиштерин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы, грамматикализациясы,

синсемантизми өңдүү маселелердин кыргыз тилинин факт-материалдарынын негизинде алгач изилденип жатышы иштин илимий жаңылыгын түзөт.

Коргоого сунушталган жоболор:

1.Бир эле этиштик лексеманын ар башка лексика-семантикалык топторго тиешелүү болуп калуусу анын семантикасында статикалык да, динамикалык да маанилердин болуусуна, семантикалык структурасындагы мутациялык өзгөрүүлөргө, контекстке ж.б. себептерге байланыштуу болуусу ыктымал. Мындай жагдайлар этиштердин семантикалык табиятын комплекстүү, лингвистикалык семантика өңүтүнөн изилдөөнүн артыкчылыгын көрсөтөт.

2.Абал категориясы грамматикалык каражаттар, фразеологизмдер, айрым паремиялык бирдиктер, метафоралар өңдүү ар кандай тилдик каражаттардан тышкары ольфакциялык, кинесикалык, гаптикалык, фонациялык өңдүү бейвербалдык каражаттар, ошондой эле симптоматикалык жештер аркылуу да туюндурулат.

3. Негизги этиштерге уланып абал маанисин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы жана грамматикализациясы этиштердин эврисемиясына (кең маанилүүлүк) мүнөздүү белгилер катары саналат.

4. Абал этиштери семантикалык компонент катары актанттык, сирконстанттык, субъектилик, объектилик кызматтарды аткаргандыгы анын валенттүүлүгүнүн потенциалын көрсөтөт.

Иштин көлөмү жана түзүмү. Диссертациялык иш киришүүдөн, үч бөлүмдөн, корутундудан жана пайдаланылган адабияттардын тизмесинен турат. Иштин жалпы көлөмү 175 бетти түзөт.

Иштин негизги мазмуну. Изилдөө ишибиздин 1-бабы “Этиштердин семантика-функционалдык табиятынын изилденишине жалпы сереп” деп аталып, анда этиштердин, анын ичинде абал этиштеринин жалпы тил илиминде, лингвистикалык түркологияда жана кыргыз тили илиминде

изилдениш ал-абалы туурасында сөз болуп, төмөндөгүдөй тыянактар чыгарылды:

► I баптын 1- параграфында этиштердин башка сөз түркүмдөрүнө тиешелүү сөздөргө салыштырмалуу семантикалык валенттүүлүгүнүн жогору экендиги жөнүндө сөз болуп, аларды сүйлөмдүн семантикалык, синтаксистик борбору катары эсептегендердин катарына Н.Хомский (1962), И.Г.Ольшанский (1966), С.Д.Кацнельсон (1972), С.М.Кибардина (1979), Э. В. Кузнецов (1980, 1989), Г.Г.Сильницкий (2006), В.С.Храковский (2014), Е.А.Смирнова (2014) жана башка бир катар окумуштуулар киргизилген. Этиштерди классификациялоонун ар кандай принциптери, атап айтканда, хроноструктуралык, тематикалык, денотаттык, семантикалык принциптердин негизинде этиш сөздөр туюндурулган кыймыл-аракеттин ишке ашуу ыкмасы, өзгөчөлүгүнө карап бөлүштүрүлөт. Аталган принциптердин негизинде абал жана кыймыл этиштерге ажыратылып, кыймыл этиштерге карата динамикалык же активдүү этиштер, ал эми абал этиштерине статикалык же пассивдүү этиштер деген да терминдик синонимдер колдонулуп жүргөндүгү белгиленген. I бөлүмдүн 2- параграфында этиштик лексиканын лингвистикалык түркологияда изилденишине сереп жүргүзүлгөн. Түрк тилдериндеги этиш сөздөргө түз жана кыйыр байланышкан изилдөөлөрдү жүргүзгөн В.В.Радлов, А.Н.Кононов, Э.Р.Тенишев, Н.А.Баскаков, Н.К.Дмитриев, Л.Н.Харитонов, Н.З.Гаджиева, А.А.Юлдашев өндүү ж.б. Ошондой эле абал этиштерине жана алардын классификациясына түздөн-түз тиешеси бар изилдөөлөрдүн авторлору катары Г.К. Кулиев [1998], Е.В.Разова [2008], Р.Расулов [1991], М. Оразов сыяктуу окумуштуулардын классификациялары келтирилип, алар талдоого алынуу менен тиешелүү тыянактар чыгарылган. I баптын 3- параграфында этиштик лексиканын жана абал этиштеринин кыргыз тил илиминде изилденишине сереп жүргүзүлүп тыянактар чыгарылган. Кыргыз тилиндеги этиштердин семантикасын, аны башка тилдердеги этиштердин семантикасы менен салыштырып изилдөөгө арналган жалпы сереп

жүргүзүлгөн. Ошондой эле Б.А. Гайыпованын абал этиштерине арналган “Кыргыз тилиндеги абал этиштеринин табияты жана лексика-семантикалык маанилери” аттуу диссертациясында бир катар маселелер изилдөөгө алынгандыгы жөнүндө маалымат берилип, абал этиштеринин толук изилдөөгө алына элек өңүттөрү бар экендиги туурасында жыйынтык чыгарылган.

► Иштин 2-бабы “Изилдөөнүн негизги материалдары, булактары жана методдору” деп аталып, анда изилдөөнүн объектиси, предмети, теориялык, иллюстративдик негизги материалдары жана булактары, методдору, принциптери аныкталды. Изилдөөнүн объектиси кыргыз тилиндеги абал этиштери болсо, ал эми изилдөөнүн предмети катары кыргыз тилиндеги абал категориясын туюндурган тилдик каражаттар жана абал этиштеринин тизмектешүү мүмкүнчүлүгү эсептелет. Изилдөөнүн жүрүшүндө методдордун ичинен сыпаттама, системалаштыруу, классификациялоо, структуралык, аналогия, анализ жана синтез, жалпылоо, моделдештирүү, эвристикалык, семантикалык, семантика-функционалдык, салыштыруу методдору, ошондой эле синтагматикалык анализ жүргүзүү, формалдык-структуралык анализ, стилистикалык, филологиялык жана семиотикалык методдор, структуралык-функционалдык анализдин элементтери, ошондой эле этиштерди классификациялоонун денотаттык, парадигматикалык, синтагматикалык, хроноструктуралык жана тематикалык принциптери пайдаланылды.

► Иштин 3-бабы “Кыргыз тилиндеги абал этиштеринин семантика-функционалдык табияты, семантикалык кызматы жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү” деп аталып, бул бөлүмдө жалпы этиштердин, анын ичинде абал этиштеринин семантикалык классификацияларына, абал этиштеринин метафоризациясына, вербалдык жана бейвербалдык каражаттар аркылуу туюндурлушуна, абал маанисин туюндурдууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугуна, о.э. валенттүүлүккө байланышкан негизги маселелер каралды. Жалпы тил илиминдеги, түркологиядагы жана

кыргыз тил илиминдеги абал этиштеринин классификацияларындагы концептуалдуу, өзөктүү көз караштарды эсепке алуу менен, биздин ишибизде кыргыз тилиндеги абал этиштеринин төмөндөгүдөй классификациясы сунушталды:

1. Жандуу жана жансыз предметтердин мейкиндиктеги абалын, ошондой эле узакка созулган абалын билдирген абал этиштери;

2. Логикалык субъектинин кыймыл-аракетинин ар кандай абалын, көлөмдүк-сапаттык, түстүк өзгөрүүлөрүн билдирген абал этиштери;

3. Адамдын жана жаныбарлардын организмдеги биологиялык, физикалык абалды, физиологиялык процесстерди билдирген абал этиштери;

4. Адамдын ар кандай оң жана терс психо-эмоционалдык абалына, психикалык ишмердүүлүгүнө жана рухий жашоосуна байланышкан процесстерди билдирген абал этиштери;

5. Социалдык абалды, процесстерди туюндурган абал этиштери.

Абал категориясы грамматикалык каражаттар, фразеологизмдер, айрым паремиялык бирдиктер, метафоралар өңдүү ар кандай тилдик каражаттардан тышкары ольфакциялык, кинесикалык, гаптикалык, фонациялык өңдүү бейвербалдык каражаттардын, симптоматикалык ымдоо-жаңсоолордун (симптоматические жесты) катышуусу менен да туюндуруларына токтолгон. Абал этиштери сүйлөмдүн семантикалык структурасында семантикалык компонент катары дээрлик бардык позицияларда келүүсү ыктымал. Абал этиштеринин мындай өзгөчөлүгүн алардын башка сөздөр менен тизмектешүү мүмкүнчүлүгүнүн жогорулугу катары кароого болот деп белгиленет.

Изилдөө ишибизде коюлган негизги максат жана ага жетүү үчүн аныкталган милдеттер толук аткарылды. Иште коюлган негизги максатка ылайык, кыргыз тилиндеги ал-бал этиштеринин семантикалык табияты, айкашуу мүмкүнчүлүктөрүн изилдөөгө байланыштуу негизги теориялык жоболор толугу менен тастыкталгандыгы туурасында жыйынтыкка келүүгө болот.

Иштин корутундусунда изилдөөнүн жыйынтыгы, тыянактар берилген.
Көңүл бурганыңыздарга чоң рахмат.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У. Акынбекова: Анда эмесе суроо-жоопторго өтсөк. Суроолорунуздарды берсениздер болот.

Ф.и.к., доцент И.Ш. Султаналиев: 1-суроо. Этиштерди лексика-семантикалык жактан канчага бөлдүңүз?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Сурооңузга рахмат, жалпы тил илими, түркология жана кыргыз тил илими жааттарында жүргүзүлгөн эмгектердеги этиштердин семантикалык ар кандай классификацияларын, алардагы жалпылыктар менен айырмачылыктарды эске алуу менен, кыргыз тилиндеги этиш сөздөрдүн төмөндөгүдөй классификациясын сунуштоого болот:

1. кыймыл этиштер;
2. аракет этиштер;
3. абал этиштер;
4. психикалык ишмердүүлүккө байланышкан этиштер;
5. кабылдоо этиштери;
6. сезим этиштери;
7. үн тууроо этиштери;
8. жүрүм-турум этиштери;
9. мамиле этиштери;
10. сандык жана сапаттык өзгөрүү этиштери;
11. туюм этиштери.

Ф.и.к., доцент И.Ш. Султаналиев: 2-суроо. II бап боюнча, т.а. изилдөөдө кайсы методдорду колдондуңуз?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Методдордун ичинен сыпаттама, системалаштыруу, классификациялоо, структуралык, аналогия, анализ жана синтез, жалпылоо, моделдештирүү, эвристикалык, семантикалык, семантика-функционалдык, салыштыруу методдору пайдаланылды.

Ф.и.д., проф. Т. Маразыков: 1-суроо: Иштин жаңылыгы эмнеде?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Сурооңуз үчүн чоң рахмат. Кыргыз тилиндеги абал этиштеринин грамматикалык каражаттар, фразеологизмдер, айрым паремиялык бирдиктер, бейвербалдык каражаттар аркылуу туюндурулуусу, алардын метафоризациясы, бир лексика-семантикалык топтон экинчи бир лексика-семантикалык топко өтүп кетүүсү, абал этиштерин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы, грамматикализациясы, синсемантизми өңдүү маселелердин кыргыз тилинин факт-материалдарынын негизинде алгач изилденип жатышы иштин илимий жаңылыгын түзөт.

Ф.и.д., проф. Т. Маразыков: 2-суроо: Абал категориясын туюндурган бейвербалдык каражаттар кайсылар?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Фонация, кинесика, окулесика, аусткультация, ольфакция, гаптика, проксемика, хронемика өңдүү илимий тармактардын алкагында каралуучу бейвербалдык каражаттар аркылуу абал категориясынын туюндурулуш бөтөнчөлүктөрүн кароодо контекстти эске алуунун зарылдыгын белгилемекчибиз. Маселен, үндөгү тыным, басым, үн ыргагы, күлкү, ый, улутунуу, жөтөлүү, унчукпоо сыяктуу фонациялык каражаттардын логикалык субъектинин абалына байланышкан сигналдык маалыматтарды туюндуруу потенциалы контексттин фонунда гана толук ачылышы мүмкүн деген ойдобуз. Жогоруда саналып өткөн фонациялык каражаттар тилдик каяжаттар аркылуу сыпатталып, сырдык, тууранды сөздөр же айрым адабияттарда аталып жүргөндөй, имитативдер аркылуу да берилет. Алсак, – *Гм... – деп, биртке ойлонгондой боло, анан Абусатар Калпаны көзүнүн кыйыгы менен тиктеп, акырын кеп урду: – Илгери бир көпкөн уул болуптур... кулак салып тур, элчи... .* Келтирилген бул сүйлөмдө субъектинин ойлоноу абалы “*биртке ойлонгондой боло*” деген чакчыл түрмөктөн тышкары, “*гм*” деген фонациялык каражат аркылуу да берилип жатат.

Ф.и.д., проф. Т. Маразыков: 3-суроо: Жазылган диссертациялык иштин практикалык мааниси кандай?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Изилдөөдөн алынган тыянак-натыйжаларды “Азыркы кыргыз тили” курсунун лексикология, морфология, синтаксис, бөлүмдөрү, ошондой эле лексикалык семантика, функционалдык-грамматикалык семантика, коммуникативдик-синтаксистик семантика, деривациялык семантика, семантикалык синтаксис өңдүү атайын курстарды өтүүдө пайдаланууга болот. Ошондой эле изилдөөдөн алынган тыянак-натыйжаларды жогоруда аталган багыттар боюнча окуу китептерин, пособиелерди, лекциялык курстардын тексттерин даярдоодо теориялык материал иретинде сунуштоого болот.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У. Акынбекова: 1-суроо. Мен дагы бул иш менен таанышып чыккам. Абал этиштердин этиштин башка топторунан айырмасы кандай?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Сурооңуз үчүн чоң рахмат. Абал этиштери статикалык, абстрактуу аракетти туюндурат. Абал болсо бул – мезгилдик, мейкиндик категориялар менен тыгыз байланышта каралып, субъектинин бейпилдик абалын да, салыштырмалуу кыймыл-аракетте болушун да туюндура бериши мүмкүн. Абал этиштеринин маанисинде аракет да, статика да бар, бирок аракет процесс катары кабыл алынбайт.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У. Акынбекова: 2- суроо. Бул багытта буга чейин изилденген эмгектер барбы?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Биздин изилдөө ишибизге үндөш изилдөө катары окумуштуу Б.А. Гайыпованын 2012-жылы корголгон “Кыргыз тилиндеги абал этиштеринин табияты жана лексика-семантикалык маанилери” аттуу диссертациясын айтууга болот. Аталган изилдөө иште автор абал категориясынын мүнөздүү белгилерин иликтөөгө алган. Диссертациялык иште абал маанисин туюндурган отур-, тур-, жат-, жүр-көмөкчү этиштеринин контексттик маанилерин изилдөөнү атайын жобо катары коюуп, алардын өзгөчө мааниге ээ экендигин бир катар аргументтер аркылуу негиздөөгө аракет жасалган.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У. Акынбекова: 3-суроо. Анда сиздин ишиңиз Б.А. Гайыпованын “Кыргыз тилиндеги абал этиштеринин табияты жана лексика-семантикалык маанилери” аттуу диссертациясынан эмнеси менен айырмалат?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Этиштерди семантикалык жактан классификациялоонун татаалдыгы, алардын маанилик табиятынын көп кырдуулугу, ар бир семантикалык класстын ичиндеги этиштердин ортосундагы маанилик байланыштардын көп жактуулугу, сүйлөм тутумунда алардын ар кандай семантикалык мутацияларга, трансформацияларга кабылышы өндүү факторлорго түздөн-түз байланыштуу экендиги кокреттүү тилдик фактылар аркылуу тастыкталды.

- Абал категориясы вербалдык каражаттардан тышкары ольфакциялык, кинесикалык, гаптикалык, фонациялык өндүү бейвербалдык каражаттардын, симптоматикалык ымдоо-жаңсоолордун (симптоматические жесты) катышуусу менен да туюндурулары бир катар теориялык жана иллюстрациялык материалдардын негизинде далилденди.
- Абал маанисин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы, грамматикализациясы, синсемантизми да ишибизде өзүнчө жобо катары коюлган. Негизи, десемантизация, полифункционалдуулук, синсемантизм кубулуштары эврисемияга, б.а., кең маанилүүлүккө мүнөздүү белгилер катары сыпатталат.
- Абал этиштеринин тизмектешүү мүмкүнчүлүгүнүн жогорулугун анын сүйлөмдүн семантикалык структурасында предикаттык позицияда гана келбестен, сирконстанттык, субъектилик, объектилик кызматтарды аткаргандыгы менен түшүндүрүүгө болот. Мына ушул маселелер биздин ишибиздин өзгөчөлүгүн тастыктап турат.

Ф.и.д., проф. Абдразакова Гулмира: 1-суроо: Психикалык ишмердүүлүккө байланыштуу этиштер жана сандык-сапаттык өзгөрүү этиштеринин кандай айырмачылыгы бар?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Окумуштуулардын классификацияларын теориялык материалдар катары эске алуу менен, биз кыргыз тилиндеги абал этиштеринин 5 семантикалык топторго ажыраттык. Анткени алардын лексика-семантикалык маанилери жана аткарган кызматтары ар башка болуп, бири-биринен айырмаланып турушат. Маселен, логикалык субъектинин кыймыл-аракетинин ар кандай абалын, көлөмдүк-сапаттык, түстүк өзгөрүүлөрүн билдирген этиштер: *күчөө, пастоо, кызуу, кыйыңдоо, татаалдануу, акырыңдоо, азаюу, көбөйүү, узаруу, кыскаруу, жумшаруу, суюлуу, коюлануу, агаруу, бозоруу, караруу, көгөрүү, кубаттануу, ылдамдануу* ж.б.

Ал эми адамдын ар кандай оң жана терс психо-эмоционалдык абалына, психикалык ишмердүүлүгүнө жана рухий жашоосуна байланышкан процесстерди билдирген этиштер: *ачуулануу, коркуу, өкүнүү, сүйүнүү, ыңгайсыздануу, таңдануу, кубануу, өкүнүү, таарынуу, каардануу, толкундануу, муздоо (көңүл калуу), жийиркенүү, ирээңжүү, рахаттануу, тынчсыздануу, сагынуу, шайырлануу, сабырсыздануу, кысылуу, эстөө, ойлоонуу, көрүү, угуу, жыт сезүү, туюу* ж.б.

Ф.и.д., проф. Абдразакова Гулмира: 2-суроо: Т. Касымбековдун “Сынган кылыч” романынан мындай мисал келтирилиптир: “*Булар Нүзүптү эзди, жүрөгү тыз-тыз тилинди*” деген сүйлөмдө негизги этиш кайсы?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Сүйлөмдө “*тыз-тыз тилинди*” туюм этиши баяндоочтук милдет аткаруу менен “*жүрөгү*” деген формалдуу-структуралык өңүттөн алганда, ээге багынганы менен Нүзүптүн психологиялык абалын туюндуруп турат. Биздин жеке пикирибизде, түзүүчү негизи туюм тууранды сөз болгон “*тыз-тыз тилинди*” деген этиш семантикалык классификациясы боюнча туюм этиштерине киргени менен, мында абал этиштеринин, анын ичинде адамдын психо-эмоционалдык абалын билдирген абал этиштеринин да семантикасы бар. Кыргыз тилинде субъектинин биологиялык жактан шартталган сигналдар, көбүнесе, туюм

тууранды сөздөр жана алардын жардамчы этиштер менен айкашуусу аркылуу туюндурулат.

Окутуучу А. Солтоноев: 1-суроо: Сирконстант деген термин эмнени түшүндүрөт?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Суроонузга рахмат. Сүйлөм структурасынан төмөнкүдөй компоненттерди бөлүп көрсөтүшөт: *предикат* – бул кырдаалдагы ар кандай процесстерди, аракетти, ал-абалды көрсөтөт; *актанттар* – булар кыймыл аракеттин, ал-абалдын субъектисин, объектисин, б.а. кырдаалдын предметтик компоненттерин көрсөтөт; *сирконстанттар* – булар кырдаалдын ар кандай жагдай менен байланышкан мүнөзүн көрсөтөт. Бул компоненттер сүйлөмдүн семантикалык структурасынын семантикалык компоненттери деп аталат да, булар грамматикалык кандай бирдиктер аркылуу берилээри жөнүндөгү маселе көтөрүлөт. Маселен, сүйлөмдүн борбордук негизги компоненти катары, этиштик түйүн эсептелет да, сүйлөмдүн калган компоненттеринин баары, мунун ичинде сүйлөмдүн ээси да этиштик түйүнгө багынган, ага көз каранды, ага башкарылган компонент катары чыгат.

Окутуучу А. Солтоноев: Б.А. Гайыпованын классификациясына сиздин көз карашыңыз кандай?

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Б.А. Гайыпова диссертациялык ишинде этиштердин төмөндөгүдөй семантикалык топторун бөлүп көрсөткөн:

1. кыймыл этиштер;
2. аракет этиштер;
3. абал этиштер;
4. сезим этиштер;
5. туюу-сезүү этиштер;
6. өзгөрүм этиштер;
7. элестүү этиштер;
8. табышты билдирген этиштер;
9. кептик этиштер;

10. табият кубулуштарын билдирген этиштер;
11. мамиле этиштер;
12. ойлоо этиштери;
13. интеллектуалдык жөндөмдүүлүктү билдирген этиштер;
14. эмоционалдык-экспрессивдүү этиштер.

Келтирилген бул классификацияда да айрым семантикалык топторду бир интегралдык топторго бириктирүүгө болот деген ойдобуз. Маселен, сезим этиштери менен эмоционалдык-экспрессивдүү этиштерди бир эле топко бириктирүүгө болот. Анткени этиштердин экспрессивдүүлүгү сезим этиштеринин алкагындагы топчо катары каралышы шарт. Себеби сезим этиштеринен тышкары адамдын кубануу, ыраазы болуу, таң калуу, капалануу, көңүл чөгүү өңдүү оң жана терс эмоциялары ар кандай тилдик каражаттар, анын ичинде элестүү, экспрессивдүү вербалдык каражаттар туюндурула бериши мүмкүн.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У.Акынбекова: Суроолорунуздар жок болсо, кийинки сөздү илимий жетекчиси, академик Сыртбай Жолдошович Мусаевге берели.

Академик С.Ж. Мусаев: Изденүүчү Н. А. Жолдошалиеванын диссертациялык ишинде этиштерди изилдөөнүн семантикалык өңүтүнө басым жасалып, этиштердин семантикалык класстарына байланыштуу мурун каралбаган же толук карала элек маселелерди изилдөө аракети көрүлгөн. Маселен, жалпы этиштердин, анын ичинде абал этиштеринин семантикалык классификацияларынан тышкары, абал категориясынын грамматикалык каражаттар, фразеологизмдер, айрым паремиялык бирдиктер, бейвербалдык каражаттар аркылуу туюндурулуусу, алардын метафоризациясы, бир лексика-семантикалык топтон экинчи бир лексика-семантикалык топко өтүп кетүүсү, негизги этиштерге уланып абал маанисин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы, грамматикализациясы, синсемантизми өңдүү маселелер конкреттүү тилдик иллюстрациялардын мисалында иликтөөгө алынган.

Наргиза кыргыз филологиясы факультетин 2010-жылы бүтүрүп, ушул эле жылы аспирантурага тапшырып, илимий иштин темасы бекитилди. 15 жылга тете убакыт бою изилдөө жүргүзүп келди. Мен Жолдошалиева Наргизанын илимий жетекчиси катары, өзүнүн ишине жоопкерчиликтүү мамиле кылган адис катары баа берем. Диссертант бул тема боюнча көптөгөн адабияттарды окуп, талдап чыкты. Албетте, кемчилиги жок иш болбойт. Жетекчи катары мен ойлойм, максатыбызга жеттик. Бирок бүгүн сиздердин пикиринерди, сунуштарынарды, кемчиликтерди уккубуз келет. Анткени ар бир сунуш пикирлериңиздер биз үчүн маанилүү. Сиздерге чоң рахмат, чогулуп бергениңиздер үчүн иштин илимий жетекчиси катары ыраазычылык билдирем.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У.Акынбекова: Рахмат, Сыртбай Жолдошович.

Дагы суроолоруңуздар болсо бериңиздер. Суроолор барбы?

Отурумдун катышуучулары: - Суроолор жок. Талкууга өтө берсек болот.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У. Акынбекова: Азыркы сөз филология илимдеринин доктору **Г.Ш.Абдразаковага** берилет.

Ф.и.д., порф. Г.Ш. Абдразакова: Негизинен иш теориялык жана методологиялык жактан, жеке анализ жактан да факт-материалдарга бай экен. Диссертация аябай мыкты жазылган. Иштин формасы жана структурасына токтоло турган болсок, диссертациялык ишке коюлган талаптарга толук жооп берет. Анткени «Этиштердин семантикасына сереп салуу» деп аталган 1-бапта В. фон Гумбольдттон баштап, орустун окумуштууларынын этишке түз да, кыйыр да тиешеси бар изилдөөлөргө таяныптырсыз. О.э. түркологиядагы М.А.Казам-бектин грамматикасынан тартып В.В.Радлов, А.Н.Кононов, Э.Р.Тенишев ж.б.у.с. чоң окумуштуулардын эмгектеринен баштап, жалпыдан жекеге өтүптүрсүз. Түркологиядагы окумуштуулардын изилдөөлөрүнө кеңири токтолуу менен конкреттештирилген, т.а. ал-абал этиштерине токтолгон. Мисалы,

азербайжан, өзбек, казак, якут тилдерине токтолуу менен, абал этиштеринин теориясын бай факт-материалдар менен берилген. Буга чейин корголгон Б.А. Гайыпованын диссертациясынан семантика-функционалдык өңүттөн кеңири масштабда берилгендиги менен өзгөчөлөнүп турат. Буга чейинки элес жана табыш тууранды сөздөр экиге бөлүнүп келген болсо, Н.А. Жолдошалиева туюм тууранды сөздөр деп киргизели деген сунушту киргизип жатат. Муну эң жакшы көз караш деп айткым келет. Чындыгында тыз-тыз этти, дүк-дүк этти деген туюмга байланыштуу сөздөр элес жана табыш тууранды сөздөрдөн өзгөчөлөнүп турат. Диссертациянын теориялык талаптарына шайкеш келип турат. Салттуу грамматикалык же формалдык-структуралык изилдөөлөрдүн чегинен чыгып, синтаксистик изилдөөлөрдүн чегине чейин, комплектстүү изилдөөгө алынган. Мисалдарда колдонулган көркөм чыгармалардан өтө бай материалдар менен тизмектешүү мүмкүнчүлүгүн чагылдырып берилген. Бирок кемчиликтер да бар:

1. –ла өнүмдүү мүчөсү менен ал-абал этиштери жасалат деп турат. Мисалы, *зырылда* деген сөздү –ла мүчөсү менен жасалды деп турат. *Зырыл+ла* деген болбойт. Сиздин сунушту эске ала турган болсок *зыр* деген сөз туюм тууранды сөз болуп, –ылда мүчөсүнүн жардамы менен этиш жасалат. Негизинен –ла мүчөсүнөн атооч сөзүнө жалганып, этиш сөздөр жасалат: камчыла, сырда ж.б. *Долуланып* деген сөздү тууранды сөз деп мисал келтиргенсиз, бул туура эмес. *Долу* деген кандай деген сын-сыпаттык маанидеги атооч сөз түркүмү болуп жатат. –ла мүчөсүнүн жардамы менен этиш жасалат.

2. Буга чейин абал этиштерди тар карап келгенбиз. И. Абдувалиевдин эмгегине таянып, этишти төрткө бөлүп карап келгенбиз. Ал эми бул диссертацияны бир калыпка келтирип, теориялык жактан бир тыянакка келсе, студенттерге окутуу мүмкүн болот.

3. Б.А. Гайыпова, Э. Элчиев, Турдубаеванын эмгектеринен мисал келтирилген. Бирок ушул авторлордун эмгектери адабияттардын тизмесинде көрсөтүлбөй калган.

Жыйынтыктап айтканда, Жолдошалиева Наргиза Автандиловнанын «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү» деген темада 10.02.01. – кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык ишин жогоруда белгиленген мүчүлүштүктөрдү эске алып, ондоо менен бүткөн иш катары диссертациялык кеңешке коргоого сунуштоого болот деп эсептейбиз.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., профессор А.У.Акынбекова: Кийинки сөз филология илимдеринин кандидаты, доцент И.Ш.Султаналиевге берилет.

Ф.и.к., доцент И.Ш.Султаналиев: Буга чейин этиштер нормативдик грамматикада кыймыл-аракетти билдирет деп келгенбиз. Ал эми семантикалык жактан алып караганда кыймыл-аракетти гана билдирбейт деген принциптен улам семантикалык бөлүштүрүү келип чыкты. Негизги маселенин чордону ушунда. Диссертацияда десемантизация же маанилик өзгөрүүлөр, фразеологизмдер, метафоралашып кетүүсү, валенттүүлүк маселелери боюнча талдоо жүргүзүлүп, жакшы мисалдар келтирилген. Тил илиминин өнүгүшү үчүн зарыл болуп саналат. Жалпысынан алганда, иш жакшы жазылган. Мисалдар оюнан чыгарылбастан, Ч. Айтматовдун «Кыямат» жана «Тоолор кулаганда» романдары, «Гүлсарат», «Ак кеме» повесттери, Т. Касымбековдун «Сынган кылыч» романы, «Адам болгум келет» повести ж.б. көркөм чыгармалардагы мисалдар келтирилген. Бул илимий иштерге коюлган талаптарга жооп берет. Жалпысынан иш жакшы жазылган, талаптарга жооп берет. Кайталоолорго жол берилген, биринчи бөлүмдө айтылгандар, экинчи бөлүмдө кайталанып кеткен. Диссертацияда орусча терминдер көп колдонулган. Ошолорду кыргызча вариантын колдонуу сунушун киргизет элем. Маселен: метафоризацияны метафоралаштыруу, грамматикализацияны грамматикалаштыруу ж.б.

Жыйынтыктап айтканда, изилдөө иши диссертациялык талаптарга жооп берет. Эмгекти коргоого сунуш кылабыз.

Окутуучу А.Солтоноев: Иштин структурасы ЖАКтын талабына жооп берет. Иште берилген метафора, фразеологизмдер, жардамчы этиш жана валенттүүлүк маселелери эмгектин баалуулугун арттырып турат, о.э. көркөм чыгармалардан келтирилген мисалдары менен өзгөчөлөнүп турарын айткым келди. Ишти алдын ала коргоого сунуштайм.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У.Акынбекова: Бул иш боюнча мен дагы сунуш-пикиримди айтып коёюн.

Агай-эжелердин айткан сунуштарына кошулам. Жектекчи менен кеңшип, которууга мүмкүн болгон терминдердин кыргызчасын бергенге аракет кылсаңыз. Жалпысынан иш изденүүчү Н.А. Жолдошалиеванын “Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү” деп аталган диссертациясы илимий теориялык жактан системалуу жазылган. Тандалып алынган тема актуалдуу. Мазмундагы бөлүмдөр, параграфтар талаптагыдай түзүлгөн.

Жыйынтыктап айтканда, жогоруда талкууга катышуучулар тарабынан сунушталган жагдайлар иштин мазмунуна, концепциясына доо кетире албайт. Андыктан изденүүчү Н.А. Жолдошалиеванын “Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү” деген темада 10.02.01. – кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациялык иши КР Президентине караштуу Улуттук Аттестациялык комиссиясынын кандидаттык диссертацияларга коюлуучу талаптарына жооп берген иш катары алдын ала коргоого сунуштайбыз.

Дагы кимдин пикири, сунушу бар? Сөз жок болсо, талкууну токтотуп, сөздү диссертантка берели.

Диссертант Н.А. Жолдошалиева: Бүгүнкү отурумдун, урматтуу катышуучулары, биздин изилдөө ишибизди окуп, баалуу сын-пикирлериңиздерди айтканыңыздар үчүн терең ыраазычылык билдирем. Сиздер айткан сунуштарды, сөзсүз, эске алам. Убактыңыздарды бөлүп, диссертациянын талкуусуна активдүү катышып, колдоо көргөзгөндүгүңүздөр

үчүн ыраазычылык билдирем.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У. Акынбекова:

Башка пикирлер жок болсо, Жолдошалиева Наргиза Автандиловнанын «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү» аттуу диссертациялык ишин талкуулоонун жыйынтыгы боюнча бүгүнкү отурумдун корутундусу жана токтомдун долбоору менен тааныштырып коюуга уруксат этиңиздер (корутундунун жана токтомдун долбоору окулат). Эгерде толуктоо-кошумчаларыңыздар жок болсо, корутундуну жана токтомду бекитип коёлу.

ЖЫЙЫНТЫК

Жолдошалиева Наргиза Автандиловнанын «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү» деген темадагы 10.02.01 – кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн Ж.Баласагын атындагы КУУнун кыргыз филологиясы факультетинин кыргыз тил илими кафедрасынын отурумуну.

Диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыгында төмөнкүдөй корутунду ой-пикирлерди айтууга болот:

1. Изилдөөнүн темасы кыргыз филологиясы факультетинин кыргыз тил илими кафедрасынын планына туура келет.

2. Теманын актуалдуулугу. Диссертациялык иште этиштерди изилдөөнүн семантикалык өңүтүнө басым жасалып, бизге чейинки эмгектерде каралбаган же толук карала элек маселелерди изилдөө аракети көрүлгөн. Маселен, жалпы этиштердин, анын ичинде абал этиштеринин семантикалык классификацияларынан тышкары, абал категориясынын грамматикалык каражаттар, фразеологизмдер, айрым паремиялык бирдиктер, бейвербалдык каражаттар аркылуу туюндурулуусу, алардын

метафоризациясы, бир лексика-семантикалык топтон экинчи бир лексика-семантикалык топко өтүп кетүүсү, негизги этиштерге уланып абал маанисин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы, грамматикализациясы, синсемантизми өндүү маселелер конкреттүү тилдик иллюстрациялардын мисалында иликтөөгө алынган. Ошону менен эле бирге, этиштердин сүйлөмдүн семантикалык структурасында семантикалык компонент катары аткарган предикаттык кызматы этиштердин валенттүүлүгүнө байланыштуу маселелердин контекстинде каралды. Демек, кыргыз тилинин этиштик лексикасын изилдөөдө саналып өткөн айрым маселелердин азыркы учурга чейин изилдене электиги же башка аспектилердин алкагында, башка проблемалардын контекстинде жарым-жартылай каралгандыгына байланышкан жагдайлар изилдөө иштин темасынын актуалдуулугун айгинелейт.

3. Автордун диссертациялык илим-изилдөөнүн жыйынтыгына айкын катышуусу. Этиштердин лексика-семантикалык топторго бөлүштүрүүнүн бирдей эместиги, дегеле этиштерди семантикалык жактан классификациялоонун татаалдыгы, алардын маанилик табиятынын көп кырдуулугу, ар бир семантикалык класстын ичиндеги этиштердин ортосундагы маанилик байланыштардын көп жактуулугу, сүйлөм тутумунда алардын ар кандай семантикалык мутацияларга, трансформацияларга кабылышы өндүү факторлорго түздөн-түз байланыштуу экендиги конкреттүү тилдик фактылар аркылуу тастыкталды.

Абал категориясы вербалдык каражаттардан тышкары ольфакциялык, кинесикалык, гаптикалык, фонациялык өндүү бейвербалдык каражаттардын, симптоматикалык ымдоо-жаңсоолордун (симптоматические жесты) катышуусу менен да туюндурулары юир катар теориялык жана иллюстрациялык материалдардын негизинде далилденди.

Абал маанисин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы, грамматикализациясы,

синсемантизми да ишибизде өзүнчө жобо катары коюлган. Негизи, десемантизация, полифункционалдуулук, синсемантизм кубулуштары эврисемияга, б.а., кең маанилүүлүккө мүнөздүү белгилер катары сыпатталат.

Абал этиштеринин тизмектешүү мүмкүнчүлүгүнүн жогорулугун, анын сүйлөмдүн семантикалык структурасында предикаттык позицияда гана келбестен, сирконстанттык, субъектилик, объектилик кызматтарды аткаргандыгы менен түшүндүрүүгө болот.

Изилдөөчүнүн диссертациялык изилдөөдөн чыгарган тыянактары илимий теориялык жактан ишенимдүү.

3. Диссертациялык иштин жаңылыгы. Кыргыз тилиндеги абал этиштеринин грамматикалык каражаттар, фразеологизмдер, айрым паремиялык бирдиктер, бейвербалдык каражаттар аркылуу туюндурулуусу, алардын метафоризациясы, бир лексика-семантикалык топтон экинчи бир лексика-семантикалык топко өтүп кетүүсү, абал этиштерин туюндурууга катышкан жардамчы этиштердин көп функционалдуулугу, десемантизациясы, грамматикализациясы, синсемантизми өңдүү маселелердин кыргыз тилинин факт-материалдарынын негизинде алгач изилденип жатышы иштин илимий жаңылыгын түзөт.

4. Жүргүзүлгөн изилдөө ишинин ишенимдүүлүгү. Диссертант тарабынан коюлган жоболорду практикада колдонуу мүмкүнчүлүктөрү тастыктайт. Диссертациялык иштин негизинде апробацияланган практикалык аракеттери, ишти талкулоо учурунда илимпоздордун эмгекке карата берилген баалары бул проблеманын негизинде жүргүзүлгөн изилдөө ишинин ишенимдүүлүгүн ырастайт.

5. Натыйжалардын илимий жана практикалык мааниси жана анда алынган жыйынтыктарды пайдалануу боюнча сунуштар. Изилдөөдөн алынган тыянак-натыйжаларды Азыркы кыргыз тили курсунун лексикология, морфология, синтаксис, бөлүмдөрү, ошондой эле лексикалык семантика, функционалдык-грамматикалык семантика, коммуникативдик-синтаксистик семантика, деривациялык семантика, семантикалык синтаксис

өндүү атайын курстарды өтүүдө пайдаланууга болот. Ошондой эле изилдөөдөн алынган тыянак-натыйжаларды жогоруда аталган багыттар боюнча окуу китептерин, пособиелерди, лекциялык курстардын тексттерин даярдоодо теориялык материал иретинде сунуштоого болот.

6. Диссертациянын жыйынтыктарынын басылмаларда чагылдырылышы. Диссертациянын жалпы мазмуну жана негизги жыйынтыктары боюнча эл аралык, республикалык илимий-практикалык конференцияларда баяндамалар жасалып, жарыяланды. Тактап айтканда, Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын талабына жооп берген 13 илимий макала, анын ичинен Кыргыз Республикасынын аймагынан сырткары индекстелген системага кирген (РИНЦ) басылмаларга 6 макала жарык көрдү.

7. Диссертациянын мазмунунун коргоого сунушталган адистикке ылайык келиши. «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү» деген темада Н.А. Жолдошалиева тарабынан сунушталган кандидаттык диссертация 10.02.01 – кыргыз тили адистигине ылайык келет. Диссертация Жусуп Баласагын атындагы КУУнун кыргыз филологиясы факультетинин кыргыз тил илими кафедрасында аткарылган.

Отурумдун төрайымы, ф.и.д., проф. А.У. Акынбекова:

Башка пикирлер жок болсо, Н.А. Жолдошалиеванын «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү» аттуу диссертациялык ишин талкуулоонун жыйынтыгы боюнча бүгүнкү отурумдун корутундусу жана токтомдун долбоору менен тааныштырып коюуга уруксат этиңиздер (корутундунун жана токтомдун долбоору окулат). Эгерде толуктоо-кошумчаларыңыздар жок болсо, корутундуну жана токтомду бекитип коёлу.

Эмгектин аяктаганын эске алуу менен диссертация коргоого сунушталды. Ушул айтылган пикирлер жалпысынан кабыл алынсын деген диссертациялык талкуунун мүчөлөрү кол көтөрүп коюңуздар.

Каршы – жок, калыс – жок, баардыгы – макул.

Корутундунун долбоору бир добуштан кабыл алынды.

Жогорудагы корутундунун долбоору төмөнкүдөй токтом кылат.

Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин кыргыз филологиясы факультети кыргыз тил илими кафедрасынын кеңейтилген отуруму ТОКТОМ кылат:

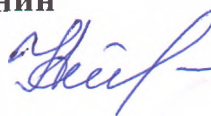
1. Изденүүчү Н.А. Жолдошалиеванын «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү» аттуу 10.02.01 – кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын кандидаттык диссертацияларга койгон талаптарына жооп берген иш деп эсептелсин.

2. Изденүүчү Н. А. Жолдошалиеванын «Кыргыз тилинде ал-абал этиштеринин семантикалык типтери жана тизмектешүү мүмкүнчүлүгү» аттуу 10.02.01 - кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы талкууда айтылган сунуштарды эске алуу менен коргоого сунушталсын.

3. Изденүүчү Жолдошалиева Наргиза Автандиловнаны 10.02.01 - кыргыз тили адистиги боюнча филология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазган диссертациясынын атайын дисциплина боюнча кандидаттык экзаменинин кошумча программасы бекитилсин.

Төрайым, филология илимдеринин

доктору, профессор

А.У. Акынбекова

Жыйындын катчысы

*А.У. Акынбековдун колун
Кызык баспогон*

*колун
Мед – Шаймарков А.А.*

Н. Нурумбаева